

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ

Збірник наукових праць

Випуск 21

Засновано у 2015 році

Рівне – 2025

УДК 37 : 005.591.61 -66
I – 66

Інноватика у вихованні: зб. наук. пр. Вип.21. / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт.ун-т; упоряд.:О. Б. Петренко; ред. кол.: О. Б. Петренко, К. М. Павелків, Т. С. Ціпан та ін. Рівне: РДГУ, 2025. 218 с.

До збірника увійшли наукові праці з теорії і методики освіти та виховання. У наукових розвідках представлено різновекторність сучасних підходів до змісту, форм і технологій освітнього процесу, починаючи від дошкілля і завершуючи вищою школою.

Наказом Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. збірник наукових праць РДГУ «Інноватика у вихованні» включений до Переліку наукових фахових видань України у категорію «Б» у галузі педагогічних наук (спеціальності – 011, 014, 015).

Фаховий збірник наукових праць РДГУ «Інноватика у вихованні» індексується міжнародною наукометричною базою даних Index Copernicus International: <https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=48435>

Редакційна колегія

Головний редактор: **Петренко Оксана Борисівна**, доктор педагогічних наук, професор, проректор з інноваційної діяльності і міжнародного співробітництва Рівненського державного гуманітарного університету;

Заступник головного редактора: **Павелків Катерина Миколаївна**, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету;

Відповідальний секретар: **Ціпан Тетяна Степанівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редколегії:

Androszczuk Irena (Андрощук І. М.), доктор габілітований, професор, професор кафедри Педагогіки праці та андрагогіки Академії педагогіки спеціальної імені Марії Гжегожевської у Варшаві (Республіка Польща);

Дичківська І. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету;

Gluchman Vasil, PhD, професор філософії та етики факультету мистецтв Пряшівського університету (Словаччина);

Грицай Н. Б., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри природничих наук з методиками навчання Рівненського державного гуманітарного університету;

Ковальчук О. С., доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник Національного університету харчових технологій, Українська наукова діаспора у Франції (Франція-Україна);

Кравченко О. О., доктор педагогічних наук, професор, декан факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Pelekh Yurii, доктор габілітований, професор, професор кафедри досліджень школи і медіа факультету педагогіки і філософії Жешувського університету (Республіка Польща);

Pobirchenko Natalia (Побірченко Н. С.), доктор габілітований, професор, професор надзвичайний на факультеті суспільних та гуманітарних наук Державного вищого навчального закладу імені Вітелона в Легніці (Республіка Польща);

Пустовіт Г. П., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Савчук Б. П., доктор історичних наук, професор, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту ім. Б. Ступарика Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника;

Sieradzka-Baziur Bożena (Сєрадзька-Базюр Б.), доктор габілітований, професор, проректор з наукової роботи і освітніх програм, Академія «Ігнатіанум» у м. Кракові (Республіка Польща);

Сойчук Р. Л., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Sirojć Zdzisław (Сіройц Здзіслав), доктор габілітований соціальних наук в галузі педагогіка, професор, професор кафедри педагогіки Інституту педагогіки і психології Вищої школи менеджменту у Варшаві (Республіка Польща);

Баліка Л. М., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Бричок С. Б., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Skubisz Jolanta (Скубіш Йоланта), кандидат соціальних наук в галузі педагогіки, ад'юнкт відділу педагогіки і психології Академії гуманітарно-економічної в м. Лодзь, член групи соціальної педагогіки в Комітеті педагогічних наук Польської академії наук у Варшаві (Республіка Польща);

Остапчук Н. О., кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та методики викладання інформатики Рівненського державного гуманітарного університету;

Петренко С. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційних технологій та моделювання Рівненського державного гуманітарного університету;

Rebisz Slawomir, доктор освітнього менеджменту, доцент, доцент кафедри досліджень школи і медіа факультету педагогіки і філософії, Жешувський університет (Польща);

Шліхта Г. О., доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри цифрових технологій та методики навчання інформатики Рівненського державного гуманітарного університету.

Упорядники: проф. Петренко О. Б., доц. Ціпан Т. С., доц. Баліка Л. М., Бабяр А. А.
Науково-бібліографічне редагування: наукова бібліотека РДГУ.

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол № 6 від 29 травня 2025 р.).

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2025

ЗМІСТ

Петренко О., Пустовіт Г., Баліка Л. Загальна і професійна складові освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії: досвід і перспективи	5
Пустовіт Г., Саранчук Д. Проблеми міждисциплінарної інтеграції фахової підготовки майбутніх фармацевтів у закладах вищої медичної освіти	22
Лісова С., Дупак Н. Формування професійних компетентностей майбутніх учителів технологій у процесі застосування моделі змішаного навчання в системі вищої освіти	32
Mykhalchuk N., Ivashkevych E., Karlova T., Bihunov D. Argumentative and scientific discourse and their innovative implementation into studying english in higher school	42
Skubisz J. Wpływ mediów społecznościowych na (nie)bezpieczeństwo pedagogiczne	54
Ваклюк А., Шалівська Ю., Поліщук І. Педагогічні підходи до виховання емпатії в учнів як базової якості міжособистісних взаємин в освітньому просторі	65
Вєтрова І., Потапчук С. Труднощі впровадження навчальної автономії на уроці англійської мови в українських школах	75
Вільхова О., Рагуліна М. Професійна майстерність вихователя у процесі формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку	86
Гринькова Н., Стельмашук Ж. Педагогічні умови формування емоційно-естетичної компетентності майбутнього вчителя початкових класів	96
Гудовсек О. Педагогічна підготовка фахівців мистецького профілю: системний підхід	103
Moroz L., Kovaliuk V., Michuda N., Kralia I. Modern requirements for language education	115
Петренко І. Основні інтернет-ресурси забезпечення організації виховної роботи в НУШ	123
Петренко С. Методологія та логіка експериментальної роботи з вивчення рівня сформованості професійної компетентності ІТ-фахівців	133
Романюк С., Трофімчук В. Особливості навчання термінології на заняттях іноземної мови на немовних спеціальностях закладів вищої освіти	142
Сілков В., Сілкова Е. Формування почуття патріотизму та любові до Батьківщини з допомогою текстових задач НУШ	149
Троценко В., Сембрат С., Кривенко Ю., Кривенко Р. Рухливі ігри з елементами спортивних ігор в системі підготовки майбутнього вчителя фізичної культури	160
Fedoryshyn O., Stanislavchuk N. HEARING VS LISTENING “We are interested in others when they are interested in us” Publilius Syrus, Roman poet	171
Ціпан Т. Батьківський контроль як ефективний засіб формування в дітей молодшого шкільного віку культури безпечної поведінки в інтернет-просторі	182
Доробки молодих науковців	
Капральцев Д. Роль творчого потенціалу у підготовці майбутніх бакалаврів образотворчого мистецтва, декоративно-прикладного мистецтва, реставрації	192
Ліу Шаньнань. Експериментальне дослідження сформованості іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців музичного мистецтва в умовах інтернаціоналізованого освітнього простору	202

Аліна ВАКОЛЮК

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики виховання
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0003-1545-0867
e-mail: alina.vakoliuk@rshu.edu.ua

Юлія ШАЛІВСЬКА

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики виховання
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0001-5435-569X
e-mail: yuliia.shalivska@rshu.edu.ua

Ірина ПОЛІЩУК

доктор філософії,
старший викладач кафедри теорії і методики виховання
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0003-0424-7396
e-mail: iryna.polishchuk@rshu.edu.ua

**ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИХОВАННЯ ЕМПАТІЇ В УЧНІВ ЯК
БАЗОВОЇ ЯКОСТІ МІЖСОБІСТИСНИХ ВЗАЄМИН В ОСВІТНЬОМУ
ПРОСТОРІ**

Анотація. У статті схарактеризовано основні аспекти педагогічних методик, спрямованих на формування емпатії в учнів різних вікових категорій. Автор послідовно розглядає особливості початкової, середньої та старшої школи, акцентуючи увагу на колективних іграх, рольових сценаріях та дискусійних клубах. Зазначено, що насичення освітнього простору заходами для співпереживання стимулює дружнє середовище і покращує комунікацію. Узагальнені напрацювання демонструють ефективність поєднання творчих практик і психологічних вправ, завдяки яким здобувачі освіти різного віку вдосконалюють емоційний інтелект і готові до спільного пошуку рішень. Систематизовано форми діагностики та рефлексії, що допомагають визначити рівень емпатійної культури. Запропоновано табличну схему контролю за динамікою вияву співпереживання. Підкреслено практичну цінність арт-терапії, волонтерських проєктів і тренінгів з медіації, які є рушійною силою взаємопідтримки під час соціальних випробувань. Звернено увагу на роль

цифрових технологій у розширенні методичної бази для взаємодії з дітьми, що перебувають у стресовій ситуації. Розглянуто перспективи втілення дистанційних активностей, здатних закріпити відчуття солідарності й безпеки, потрібні в період війни.

Ключові слова: емпатія, комунікація, педагогічні підходи, тренінги, емоційний інтелект, волонтерство, рефлексія, дитячий колектив, психоемоційна безпека, співпереживання.

Постановка проблеми. Сучасні реалії потребують підвищення рівня чуйності в дитячих колективах. Розмаїття соціально-психологічних умов вимагає розширення спектра педагогічних технологій, здатних сформувати емпатію. Явище глибокого співпереживання стає опорою для взаємодії в класах початкової, середньої та старшої школи. Досить часто, маємо дисгармонію у взаєминах учнів, що гальмує нормальний психоемоційний розвиток. Педагоги прагнуть використати прогресивні методики, які сприяють підвищенню рівня довіри й солідарності, допомагають учням відчутися себе цілісними особистостями в освітньому просторі. Зараз триває війна, тому для учасників освітнього процесу пріоритетом стає культура взаємопідтримки. Вона формується на підґрунті здатності співчувати, допомагати й проявляти розуміння. Виховання емпатії в дитячому колективі підтримує психологічну безпеку та розширює емоційний інтелект школярів, що є потужною соціальною силою. Без такої складової важко уявити якісний освітньо-виховний процес.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Питання емпатії широко висвітлювалися у працях психологів і педагогів. Л. Виговська та Л. Ткачук (1999, с. 190) розглядають розвиток здатності до співпереживання у зв'язку з формуванням духовної культури. Автори керувалися переконаннями, що чуйність стає основою морального самовдосконалення особистості. Дещо пізніше О. Власова звертала увагу на те, що емоційний компонент соціальних здібностей безпосередньо визначає динаміку спілкування (Власова, 2005, с. 77). І. Коган вважає, що для молодших школярів притаманне бажання наслідувати дорослих та ровесників, тому педагогічні впливи, спрямовані на емпатійну чуйність, дають масштабні результати (Коган, 2005, с.12). Зі свого боку Т. Коломієць здійснила детальний аналіз особливостей міжособистісної взаємодії в юнацькому віці, вказуючи на певні труднощі в здатності до адекватного співпереживання (Коломієць, 2015, с.68). Є. Сімак (2022, с.34) розглянув розвиток емпатії як складову соціального становлення, а Р. Кулаков дійшов висновку, що розуміння внутрішніх станів учнів початкових класів формується через інтерактивні методи, опираючись на гру та бесіду (Кулаков, 2021, с. 2). Узагальнюючи доробок науковців, спостерігаємо різнопланову методичну базу для впровадження підходів, здатних формувати емпатію. Війна змінила пріоритети, адже зросла потреба у внутрішньому взаємозв'язку між учасниками освітнього процесу. Тому низка педагогічних прийомів доповнюється психологічними елементами, спрямованими на посилення емоційного контакту. Г. Данилюк (2024, с. 37) наголошує, що в позакласній

роботі з молодшими школярами формується основа для розуміння складних морально-етичних ситуацій).

Мета статті полягає в аналітичному узагальненні існуючих педагогічних підходів щодо виховання емпатії як фундаментальної риси міжособистісних взаємин у шкільному середовищі. Йдеться про виокремлення стратегії для початкових, середніх і старших класів. Прагнення зводиться до демонстрації систематизованих технологій та практичних інструментів, які здатні оптимізувати освітній процес. Окрім того, планується представити структурований опис форм оцінювання та рефлексії, що допомагають визначити рівень співпереживання. Автор зважає на комплексність завдання, адже треба брати до уваги психофізіологічні особливості учнів різного віку, соціальний контекст і психологічну адаптацію у період бойових дій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагоги почали звертатися до емпатії, як щойно загострилися соціальні виклики. К. Марченко вбачає ціннісно-смыслову основу емпатії у процесі слухання музики (Марченко, 2021, с. 59). Йдеться про відчуття тонкого зв'язку із психологічним станом іншої особи. У шкільному середовищі така риса допомагає учням знайти баланс і уникати конфліктів, що нерідко виникають на ґрунті непорозуміння.

Дефініції, що описують емпатію, різноманітні. Одні вказують на емоційну здатність до співпереживання, інші говорять про систему морально-психологічних реакцій, орієнтованих на підтримку. І. Коган (2005, с. 7) розглядає її як уміння вловлювати внутрішній стан співрозмовника. Водночас, Т. Коломієць звертається до проблеми взаємодії в колективі, зазначаючи, що від рівня розвиненості чуйності залежить здатність до гармонійного контакту (Коломієць, 2015, с.34). Л. Виговська і Л. Ткачук (1999) сприймають емпатійні відносини як складову духовної культури. Це свідчить про глибинне залучення серцевинних цінностей до процесу спілкування. О. Власова (2005) відзначає взаємозалежність соціальних здібностей і морально-емоційної сфери. Т. Рябовол (2004) звертає увагу на психологічні фактори соціальної адаптації, демонструючи взаємозалежність емпатії та здатності швидко входити в колектив.

Система виховання співпереживання охоплює кілька методологічних засад. Першою вбачаємо принцип системності: учнівські колективи потребують низку послідовних заходів, спрямованих на співчуття, залучення до ігор та проєктів. Другою підставою стає варіативність форм: класні години, тренінги, мікрогрупові обговорення, застосування арт-терапії. К. Марченко (2021) вказує на доцільність залучення творчих занять, що допомагають учневі розкрити емоційну сферу. Однак у дослідженнях О. Муковіз (2024) увага акцентується на дискусійних методиках та рефлексії через інтерактив. Поєднання таких векторів допомагає виробляти навичку відгукуватися на чужі почуття, уникати знецінення.

Початковий етап формує фундаментальні уявлення про співпереживання. Діти модельно відчують історії, складають власні оцінки, розвивають здатність емпатувати. Паралельно можна залучати казкотерапію, де сюжетні лінії допомагають усвідомити, як реагувати на радість чи біль оточення. Не

менш результативним стає застосування техніки «постав себе на місце іншого» в процесі вивчення природознавства чи уроків мовленнєвого розвитку. Тоді дитина пробує називати почуття персонажів, що стимулює її до відповідних емоційних реакцій у реальному житті. Є. Сімак (2022) наголошував, що саме на цьому віковому етапі педагог здатний формувати емоційний інтелект максимально яскраво.

Здобувачі освіти середніх класів прагнуть самоствердження. Тут доцільно застосовувати уроки літератури з акцентом на психологічному аналізі образів. Розгляд моральних дилем допомагає їм удосконалити здатність до адекватного розуміння різних мотивацій. Варто згадати, що проведення рольових ігор соціального змісту (наприклад, розглядання умовних життєвих конфліктів) підтримує вміння знаходити компроміс і зберігати повагу у спілкуванні. Формування комунікаційних умінь через взаємонавчання дає змогу дітям вчитися слухати одне одного, що безперервно розвиває єдність колективу. Волонтерські ініціативи, проекти з підлітками стають добрим майданчиком, де вони виробляють навички співпереживання на практиці. Г. Данилюк (2024, с. 35) зауважив, що саме в позакласній діяльності підліток відчуває найяскравіші емоційні переживання, які поступово переростають у моральні цінності.

У старшій школі на перший план виходить готовність до активної соціальної участі. Молодь здатна обговорювати суспільно значущі питання, висловлювати власну думку про ціннісні категорії. Д. Попова і Ю. Подкопаєва вказують на дієвість дискусійних клубів, які стимулюють емпатійне ставлення до тих, хто опинився в скрутних обставинах (Попова і Подкопаєва, 2019, с. 137). Проектний підхід дозволяє учням об'єднувати зусилля для аналізу складних кейсів. Під час спільних пошуків рішень розвивається здатність розуміти емоційний стан інших, знаходити компроміси, займати конструктивну позицію. І. Козубовська та Ж. Милян пропонують поєднувати взаємодію учнів і вчителів, де педагог постає не тільки джерелом знань, а й партнером у вирішенні соціально значущих проблем (Козубовська і Милян, 2021, с. 65). Примітною лишається потреба тренінгів щодо медіації та профілактики конфліктів. Тут юнаки й дівчата відпрацьовують конкретні дії: слухне визначення стану співрозмовника, ухвалення рішень без тиску, підтримка рівноправного діалогу. Така діяльність відображається на загальному психологічному кліматі в колективі та готує старшокласників до відповідальної взаємодії поза школою.

Перевірка рівня емпатійних проявів має здійснюватися комплексно. Спочатку корисне спостереження за поведінкою учня у природних та створених педагогами ситуаціях. Потім використовуються міні-тести або методика соціометрії, коли респондент відповідає на запитання про емоційні стани однолітків. Відбувається спільне обговорення змін, спровокованих упровадженням тренінгів і дискусій, де учні можуть із власних вуст розповісти, як змінилося ставлення до оточення. М. Фіцула (2007, с. 98) стверджує, що рефлексія здатна створити підґрунтя для особистісного самовиховання, оскільки учень розуміє свої сильні та слабкі сторони в аспекті чуйності.

Корисно скласти єдиний план виховних заходів з урахуванням різних вікових груп:

- 1) формування списку інтерактивних методів для початкової школи. Серед них: ігри, казкотерапія, творчі вправи;
- 2) розробка сценаріїв для середніх класів, де присутні рольові діалоги, обговорення книг, короткі дебати;
- 3) підготовка дискусійних платформ для старшої школи. Напрями: соціальні ініціативи, волонтерські проекти.

Участь у фахових об'єднаннях сприятиме вдосконаленню професійної компетенції вчителів. І. Прокопенко (2018, с. 44) рекомендує співпрацю з психологом, щоб створити толерантне і безпечне середовище для дітей. Залучення медiatorів, громадських активістів, інтерактивного онлайн-формату дає змогу охопити широку аудиторію та удосконалити структуру виховних заходів.

Часто педагоги шукають способи спростити контроль і зворотний зв'язок. Доцільно використати табличний формат для планування й відстеження динаміки. Це допоможе систематизувати інформацію.

Таблиця 1. Алгоритм спостереження за емпатією у школярів

Етап спостереження	Зміст завдання	Очікувана реакція
Первинний контакт	Елементарний діалог, тестові запитання	Наявність готовності дослухатися до співрозмовника
Аналіз емоційних реакцій	Вправи «Опиши настрій друга», «Згадай подію з життя класу»	Бажання виокремити чужий стан і надати коментар
Взаємодія у групі	Обговорення в мікрогрупах, рефлексія, звіти про результати	Вияв співпереживання, пошук спільних ідей
Підсумкова рефлексія	Анкетування, короткі інтерв'ю, письмовий самоаналіз	Усвідомлення особистого внеску в гармонію колективу

У такому форматі вчителю легше відстежити, наскільки здобувач прогресує в емпатійних здібностях. Узагальнення демонструє чітку перспективу для педагогічної роботи, яка сприяє посиленню емпатії в учнів усіх ланок школи. Після ознайомлення з різними методами та отримання відгуків учасників процесу стає зрозуміло, що власне емоційне благополуччя, рівень співпраці, взаєморозуміння у колективі зростають пропорційно залученню учнів до інтерактивних завдань, проєктів та дискусій.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Результати продемонстрували важливість комплексної стратегії виховання емпатії, адаптованої до трьох шкільних ланок. Початкова школа пропонує досить емоційну базу, середня дозволяє розширити світогляд, старша – формує зрілі

навички співпраці. Надалі розгортання досліджень торкнеться інноваційних форм роботи. Йдеться про залучення цифрових ігор, інтерактивних платформ для творчих завдань. Наступним кроком стане розробка спеціальних програм для супроводу школярів, які опинилися в складних життєвих ситуаціях. Потенціал медіації, волонтерства, дискусійних ініціатив тощо підвищують здатність до чуйності й довіри. Розвиток емпатії в умовах війни перетворюється на соціальне завдання, адже йдеться про збереження психологічної стабільності і єдності нашого суспільства.

Отже, є підстави говорити про синергетичний результат. Педагогіка, психологія та громадські ініціативи вибудовують основу для гармонійної особистості. Лише системний підхід дасть змогу досягти піднесення людяності на кожному шкільному рівні, що суттєво збагатить інтелектуальний та моральний потенціал дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Виговська, Л. і Ткачук, Л. (1999). Емпатійні відносини як невід'ємний елемент духовної культури. *Україна на порозі третього тисячоліття: духовність і художньо-естетична культура: міжвідомчий наук. зб.* Київ : Ін-т проблем виховання НАПН України. Том.14. С. 187–196, 325–329.

Власова, О. (2005). *Психологія соціальних здібностей: структура, динаміка, чинники розвитку*. Київ: ВПЦ КНУ 308 с.

Коган, І. (2005). *Емпатія і особливості її розвитку у дітей молодшого шкільного віку*. Автореферат. Кандидат психологічних наук. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова. 24 с.

Коломієць, Т. (2015). *Особливості емпатійної міжособистісної взаємодії в юнацькому віці*. Кандидат психологічних наук. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка. 197 с.

Сімак, Є. (2022). *Розвиток емпатії як важливого компоненту соціального розвитку особистості*. Миколаїв: Чорномор. нац. ун-т ім. Петра Могили. 80 с.

Кулаков, Р. (2021). Розвиток емпатії у дітей молодшого шкільного віку в умовах освітнього процесу. *Психологія: реальність і перспективи*. Луганськ : ЛНУ ім. Т. Шевченка. DOI: 10.35619/praprv.vlii5.189.

Данилюк, Г. (2024). *Виховання толерантності в молодших школярів засобами позакласної роботи: кваліфікаційна робота*. Кривий Ріг. 100 с.

Марченко, К. (2021). Педагогічні умови розвитку ціннісно-смислової емпатії старшокласників в процесі слухання музики. *Сучасні тенденції та концептуальні шляхи розвитку освіти і педагогіки*. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. С. 59.

Рябовол, Т. (2004). Роль емпатії у процесі соціальної адаптації людини. *Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. акад. С. Д. Максименка, № 24*. Київ : Нора-прінт. 384 с.

Муковіз, О., Гончарова, О. (2024). Підходи до формування соціальних навичок учнів: зарубіжний досвід. *Педагогічна освіта: теорія і практика, № 37*. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького. С. 142–158.

Попова, Д., Подкопаєва, Ю. (2019). Психологічні особливості емоційного розвитку дітей молодшого шкільного віку. *Авіаційна та екстремальна психологія у контексті технологічних досягнень: збірник наукових праць*. Київ : НАУС. 136–138.

Козубовська, І., Миян, Ж. (2021). *Неформальна освіта: альтернативна початкова школа Великої Британії*. Ужгород : Гельветика. 95 с.

Фіцула, М. (2007). *Педагогіка: навч. посібник*. Київ: Академвидав. 560 с.

Прокопенко, І. (2018). *Педагогічні технології в підготовці вчителів: навч. посібник*. Харків: Колегіум. 364 с.

Данилова, А. Психологічна безпека освітнього середовища початкової школи. *The II International Science Conference «Issues of practice and science» (27–29 вересня, Лондон, Велика Британія)*. London : Academic Publishing. С. 210.

Олексенко, К. (2021). Сутність навчального середовища учнів початкової школи у контексті сучасних вимог. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Budapest : SCASPC EE. С. 30–33.

Ткачук, Т. (2018). *Особливості розвитку емпатії у молодшому шкільному віці*. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова. 125 с.

Федотова, С. (2010). Розвиток емпатії у молодших школярів засобами художньої літератури. *Сучасні тенденції розвитку теорії і практики дошкільної освіти: зб. наук. праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Полтава: ПНПУ ім. В. Г. Короленка. С. 175–179.

Царук, К. (2023). Актуальні проблеми розвитку міжособистісних відносин учнів в умовах дистанційного навчання. *Інноваційні процеси в початковій освіті: теорія, практика, перспективи : зб. тез виступів учасників Регіонального наук.-практ. семінару здобувачів ступеня магістра поч. освіти (м. Рівне, 2–3 трав. 2023 р.)*. Рівне: МЕРУ. С. 213–215.

REFERENCES

Vyhovska, L. i Tkachuk, L. (1999). *Empatiini vidnosyny yak nevidiemnyi element dukhovnoi kultury* [Empathetic Relationships as an Integral Element of Spiritual Culture]. *Ukraina na porozhi tretogo tysyacholittia: dukhovnist i khudozhno-estetychna kultura: mizhvidomchyi nauk. zb. Tom.14*. Kyiv: In-t problem vykhovannia NAPN Ukrainy. S. 187–196, 325–329. [in Ukrainian]

Vlasova, O. (2005). *Psykhologhiia sotsialnykh zdibnostei: struktura, dynamika, chynnyky rozvytku* [Psychology of Social Abilities: Structure, Dynamics, Development Factors]. Kyiv: VPTs KNU. 308 s. [in Ukrainian]

Kohan, I. (2005). *Empatiia i osoblyvosti yii rozvytku u ditei molodshoho shkilnoho viku* [Empathy and the Features of its Development in Primary School Children]. Avtoreferat. Kandydat psykhologichnykh nauk. Kyiv : NPU im. M. P. Drahomanova. 24 s. [in Ukrainian]

Kolomiiets, T. (2015). *Osoblyvosti empatiinoi mizhosobystisnoi vzaiemodii v yunatskomu vitsi* [Features of Empathic Interpersonal Interaction in Adolescence]. Kandydat psykhologichnykh nauk. Zhytomyr : ZhDU im. I. Franka. 197 s. [in Ukrainian]

Simak, Ye. (2022). *Rozvytok empatii yak vazhlyvoho komponentu sotsialnoho rozvytku osobystosti* [Development of Empathy as an Important Component of Social Development of the Individual]. Mykolaiv: Chornomor. nats. un-t im. Petra Mohyly. 80 s. [in Ukrainian]

Kulakov, R. (2021). *Rozvytok empatii u ditei molodshoho shkilnoho viku v umovakh osvithnoho protsesu* [Development of Empathy in Primary School Children in the Context of the Educational Process]. *Psykhologhiia: realnist i perspektyvy*. Luhansk : LNU im. T. Shevchenka. DOI: 10.35619/praprv.v1i15.189. [in Ukrainian]

Danyliuk, H. (2024). *Vykhovannia tolerantnosti v molodshykh shkoliariv zasobamy pozaklasnoi roboty* [Cultivating Tolerance in Schoolchildren Through Extracurricular Activities]: kvalifikatsiina robota. Kryvyi Rih. 100 s. [in Ukrainian]

Marchenko, K. (2021). *Pedahohichni umovy rozvytku tsinnisno-smyslovoi empatii starshoklasnykiv v protsesi slukhannia muzyky* [Pedagogical Conditions for the Development of Value-semantic Empathy among High School Students in the Process of Listening to Music]. *Suchasni tendentsii ta kontseptualni shliakhy rozvytku osvity i pedahohiky*. Kharkiv : KhNPU im. H. S. Skovorody. S. 59. [in Ukrainian]

Riabovol, T. (2004). *Rol empatii u protsesi sotsialnoi adaptatsii liudyny* [The Role of Empathy in the Process of Human Social Adaptation]. *Naukovi zapysky Instytutu psykhologhii im. H. S. Kostiuka APN Ukrainy / za red. akad. S. D. Maksymenka*, No. 24. Kyiv : Nora-print. 384 s. [in Ukrainian]

Mukoviz, O., Honcharova, O. (2024). *Pidkhody do formuvannia sotsialnykh navychok uchniv: zarubizhnyi dosvid* [Approaches to the Formation of Students' Social Skills: Foreign Experience]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka*, No.37. Cherkasy : ChNU im. B. Khmelnytskoho. S. 142–158. [in Ukrainian]

Popova, D., Podkopaieva, Yu. (2019). *Psykhologichni osoblyvosti emotsiinoho rozvytku ditei molodshoho shkilnoho viku* [Psychological Features of the Emotional Development of Primary School Children]. *Aviatsiina ta ekstremalna psykhologhiia u konteksti tekhnologichnykh dosiahnen: zbirnyk naukovykh prats*. Kyiv : NAU. S. 136–138. [in Ukrainian]

Kozubovska, I., Mylian, Zh. (2021). *Neformalna osvita: alternatyvna pochatkova shkola Velykoi Brytanii* [Non-formal Education: Alternative Primary School in Great Britain]. Uzhhorod : Helvetyka. 95 s. [in Ukrainian]

Fitsula, M. (2007). *Pedahohika* [Pedagogy]: navch. posibnyk. Kyiv: Akademvydav. 560 s. [in Ukrainian]

Prokopenko, I. (2018). *Pedahohichni tekhnologii v pidhotovtsi vchyteliv* [Pedagogical Technologies in Teacher Training]: navch. posibnyk. Kharkiv: Kolehium. 364 s. [in Ukrainian]

Danylova, A. *Psykhologichna bezpeka osvithnoho seredovyshcha pochatkovoi shkoly* [Psychological Safety of the Educational Environment of Primary School]. *The II International Science Conference «Issues of practice and science»* (27–29 veresnia, London, Velyka Brytaniia). Academic Publishing. S. 210. [in Ukrainian]

Oleksenko, K. (2021). *Sutnist navchalnoho seredovyshcha uchniv pochatkovoi shkoly u konteksti suchasnykh vymoh* [The Essence of the Learning Environment of Primary School Students in the Context of Modern Requirements]. *Science and*

Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. Budapest : SCASPC EE. S. 30–33. [in Ukrainian]

Tkachuk, T. (2018). *Osoblyvosti rozvytku empatii u molodshomu shkilnomu vitsi* [Peculiarities of the Development of Empathy in Primary School Age]. Kyiv : NPU im. M. P. Drahomanova. 125 s. [in Ukrainian]

Fedotova, S. (2010). *Rozvytok empatii u molodshykh shkoliariv zasobamy khudozhnoi literatury* [Developing Empathy in Schoolchildren through Fiction]. Suchasni tendentsii rozvytku teorii i praktyky doshkilnoi osvity: zb. nauk. prats za materialamy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii. Poltava : PNPu im. V. H. Korolenka. S. 175–179. [in Ukrainian]

Tsaruk, K. (2023). Aktualni problemy rozvytku mizhosobystisnykh vidnosyn uchniv v umovakh dystantsiinoho navchannia [Current Problems of Developing Interpersonal Relationships Between Students in Distance Learning]. *Innovatsiini protsesy v pochatkovii osviti: teoriia, praktyka, perspektyvy : zb. tez vystupiv uchasnykiv Rehionalnoho nauk.-prakt. seminaru здобувачів ступеня магістра поч. освіти (м. Рівне, 2–3 трав. 2023 р.)*. Rivne: MEHU. S. 213–215. [in Ukrainian]

PEDAGOGICAL APPROACHES TO FOSTERING EMPATHY AMONG STUDENTS AS A FUNDAMENTAL QUALITY OF INTERPERSONAL RELATIONS WITHIN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Alina VAKOLIUK

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Theory and
Methods of Education Department,
Rivne State University for the Humanities,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0003-1545-0867
e-mail: alina.vakoliuk@rshu.edu.ua

Yuliya SHALIVSKA

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Education,
Rivne State University for the Humanities,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0001-5435-569X
e-mail: yuliia.shalivska@rshu.edu.ua

Iryna POLISHCHUK

Doctor of Philosophy,
Lecturer at the Theory and Methods of Education Department,
Rivne State University for the Humanities,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0003-0424-7396
e-mail: iryna.polishchuk@rshu.edu.ua

Abstract. A review of pedagogical methods oriented toward developing empathy in learners of different age categories. The author sequentially addresses features of elementary, middle, and high school, highlighting group games, role-play scenarios, and discussion clubs. Enriching the educational space with activities that stimulate shared emotional experience strengthens a supportive atmosphere and enhances communication. Consolidated findings verify the effectiveness of combining creative practices and psychological exercises, enabling students of various ages to refine emotional intelligence and proceed with collective problem-solving. Tools for diagnosis and reflection, clarifying the level of empathic culture, have been systematized. A tabular scheme for monitoring changes in empathetic response has been offered. The practical significance of art therapy, volunteer endeavors, and mediation training is underscored, since these initiatives serve as driving forces of mutual support amid social challenges. Taking into account different age groups a unified plan of educational activities is proposed, 1) formation of a list of interactive methods for primary school. Among them: games, fairy tale therapy, creative exercises; 2) development of scenarios for middle school, where role-playing dialogues, book discussions, short debates are present; 3) preparation of discussion platforms for high school. Directions for the implementation of the above-mentioned plan are determined: social initiatives, volunteer projects.

Attention is directed to how digital technologies broaden the methodological foundation for engagement with children in stressful circumstances. Prospects for implementing distance activities that reinforce solidarity and safety, vital during wartime, are examined.

Keywords: empathy, communication, pedagogical approaches, trainings, emotional intelligence, volunteering, reflection, children's group, psycho-emotional safety, shared emotional experience.

Стаття надійшла до редакції 05.05.2025 р.

Наукове видання

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ
Збірник наукових праць

Випуск 21

Упорядники:
проф. Петренко О. Б., доц. Ціпан Т. С.,
доц. Баліка Л. М., Бабяр А. А.

Підписано до друку 29.05.2025 р.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 14,54. Замовлення №426/2. Наклад 300

I – 66 **Інноватика у вихованні:** зб. наук. пр. Вип. 21. / М-во освіти
і науки України, Рівнен. держ. гуманіт.ун-т; упоряд.:О. Б. Петренко; ред. кол.:
О. Б. Петренко, К. М. Павелків, Т. С. Ціпан та ін. Рівне: РДГУ, 2024. 218 с.

УДК 37: 005.591.6

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2025

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа:
Рішення Національної ради України
з питань телебачення і радіомовлення
№183 від 25.01.2024 року
Ідентифікатор медіа: R30-02515

Суб'єкти у сфері друкованих медіа:
Рівненський державний гуманітарний університет,
вул. Степана Бандери, 12, м. Рівне, 33014, Україна;
тел.: (0362) 62-03-56
email: rectorat@rshu.edu.ua

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
ВРМ-ПОЛІГРАФ
вул. Фабрична, 8 (р-н Льонокомбінату), м. Рівне, 33017, Україна;
тел.: 0800 - 33 - 51 - 57
email: 642134@ukr.net